

Рогов П. Д., к.т.н.;
Ворович Б. О., к.військ.н., доцент;
Бутенко М. П.

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Роль стратагемного та критичного мислення щодо збереження і розвитку інформаційного суверенітету держави

Ви не помилитися, якщо зробите правильно.
(Фільм “Стажер”, США, 2015)

Те, хто по-настоящему умеют думать, знают, зачем им это нужно, и готовы приложить усилия, которые требуются для планомерной работы, сбора информации и проявления определенного упорства, когда решение неочевидно или требует нескольких шагов.

Дайана Халперн

Резюме. У статті розглянуто роль та механізми використання стратагемного і критичного мислення щодо збереження і розвитку інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави.

Ключові слова: інформаційний суверенітет, стратагемне мислення, критичне мислення.

Постановка проблеми. Поняття інформаційного суверенітету вперше було введено Законом України “Про інформацію”, де окреслюється матеріальна база та форми гарантування його забезпечення.

Інформаційний суверенітет держави – це здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з метою дотримання законів, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави [1].

Інформаційний суверенітет України – це виключне право України відповідно до Конституції і законодавства України та норм міжнародного права самостійно і незалежно з додержанням балансу інтересів особи, суспільства і держави визначати національні інтереси в інформаційній сфері, здійснювати державну інформаційну політику, розпоряджатися власними інформаційними ресурсами, розвивати інформаційну інфраструктуру для формування сталого національного інформаційного простору, створювати умови для його інтегрування у світовий інформаційний простір та гарантувати інформаційну безпеку держави.

Основою інформаційного суверенітету України є національні інформаційні ресурси. До інформаційних ресурсів України входить вся належна їй інформація, незалежно від змісту,

форм, часу і місця створення. Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території та вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами. Інформаційний суверенітет України забезпечується: виключним правом власності України на інформаційні ресурси, що формуються за рахунок коштів державного бюджету; створенням національних систем інформації; встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України; використанням інформаційних ресурсів на основі рівноправного співробітництва з іншими державами [1, 2].

Становлення інформаційного суспільства та кардинальний вплив інформаційного розуму на виробництво, управління, свідомість і поведінку людей, на соціальне та політичне життя в цілому актуалізують проблему осмислення інформації як інструменту влади і вироблення такої політики держави, яка б забезпечувала національну безпеку, національні інтереси й суспільний прогрес в цілому в результаті ефективного державного управління інформаційним ресурсом України.

Сьогодні людство проходить дуже відповідальний етап у своєму розвитку. Процеси глобалізації, каталізатором яких

останнім десятиріччям стала інформатизація на основі електронних технологій, зумовлюють появу реальної загрози всесвітньої уніфікації, втрати народами національної самобутності, самосвідомості, а цивілізації – багатоваріантних можливостей подальшого розвитку [2 - 5]. Тому вирішення проблеми якісного зберігання, ефективного використання і перспективного розвитку суверенних для кожної держави, нації державних інформаційних ресурсів, та масивів інформації, збереження інформації про практичний досвід, духовно-ціннісні орієнтири, вироблені багатьма поколіннями українського народу, як й інших народів світу, розвиток ефективних інструментів та механізмів забезпечення інформаційного суверенітету держави в сучасних умовах є важливою умовою суспільного розвитку та першочерговим завданням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні забезпечення інформаційного суверенітету тією чи іншою мірою визначається цілим рядом законодавчих актів, зокрема: “Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України”, Законами України “Про телебачення і радіомовлення”, “Про авторське право та суміжні права”, “Про державну таємницю”, “Про захист інформації в автоматизованих сферах”, “Про національний архівний фонд та архівні установи”, “Про охорону і використання пам’яток історії культури”, “Про інформаційні агентства”, “Про зв’язок”, “Про рекламу”, “Про видавничу сферу”, “Про професійних творчих працівників та творчі спілки”, “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”, “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”, “Про кінематографію”, “Про Національну Раду України з питань телебачення і радіомовлення”, “Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України”, чинним законодавством України про культуру, а також міжнародними правовими актами, що стосуються регулювання відносин в інформаційній сфері діяльності, наприклад, “Конвенція про кіберзлочинність”, інші міждержавні угоди. Серед напрацювань у цьому напрямі заслуговує на увагу також і внесок вітчизняних дослідників. Значною мірою це обумовлено об’єктивними причинами; тим, що питання інформаційної безпеки, збереження та розвитку інформаційного суверенітету актуалізувалися в період формування нової правової бази суверенної Української держави [2, 6]. Розроблення цієї проблеми ґрунтується

насамперед на системі положень Конституції України, зокрема пов’язаних з реалізацією положень ст.17, в якій йдеться про захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки як найважливішої функції держави, справи всього українського народу.

Інформаційна безпека є невід’ємним напрямом розбудови інформаційного суспільства, розвиток якого повинен йти не тільки через нарощування технологічних можливостей здійснення інформаційного обміну, але й через глибоке усвідомлення усіма суб’єктами інформаційних відносин (власниками інформації та її користувачами, виробниками інформаційних технологій і засобів, постачальниками послуг, державою) необхідності здійснення всіх необхідних, особливо превентивних, заходів щодо захисту інформаційних ресурсів та забезпечення інформаційної безпеки держави, інформаційного суверенітету тощо.

Метою статті є визначення засад механізму застосування стратагемного та критичного мислення щодо збереження і розвитку інформаційного суверенітету держави.

Виклад основного матеріалу. Одними з головних напрямів і способів державної інформаційної політики є забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних інформаційних систем та мереж; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню і зберігання національних інформаційних ресурсів; гарантування інформаційного суверенітету України тощо.

Державна інформаційна політика – це діяльність держави, спрямована на забезпечення її інформаційного суверенітету, створення та регулювання умов для формування національного інформаційного простору, в якому гарантовано задовольняються інформаційні потреби особи, громадянина, суспільства, держави в актуальних умовах інформаційного протиборства, а також реалізуються основні напрями і способи діяльності держави щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації. У Законі України “Про Національну програму інформатизації” під інформаційним суверенітетом держави розуміється лише “здатність держави контролювати й регулювати потоки інформації поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування

національної безпеки держави” [2], тобто регламентуються лише зовнішні інформаційні впливи. У Законі України “Про інформацію” фіксуються важливі положення про те, що основою інформаційного суверенітету України є національні інформаційні ресурси. При цьому, згідно із Законом, інформаційний суверенітет в Україні поширюється лише на ті у наш час ресурси, що формуються за рахунок коштів державного бюджету. У цій ситуації забезпечення національного інформаційного суверенітету для України як для об’єкта глобальних інформаційних впливів і як для повноправного суб’єкта міжнародної діяльності, міжнародних інформаційних обмінів має надзвичайно велике значення. Адже суверенні інформаційні ресурси – надбання нинішнього та всіх попередніх поколінь українського народу – є основою його існування й розвитку, забезпечення національно-культурної самобутності в глобалізованому світі, орієнтиром розвитку сучасного національного інформотворення [2]. Набутий практичний досвід у цій сфері діяльності, у сфері розвитку сучасних інформаційних комунікацій, організації, управління та забезпечення інформаційної безпеки потребує узагальнення, наукового осмислення. Він має стати внеском у вдосконалення національної інформаційної концепції, правової бази інформатизації в Українській державі. Суспільство стає “громадянським” з точки зору його самоорганізації, ступеня розвитку демократії, реалізації прав і свобод людини як громадянина, виконання громадянами своїх політичних, громадянських обов’язків лише тоді, коли кожний його член усвідомлює себе носієм суверенітету, джерелом влади, свідомим суб’єктом політичної діяльності; людиною, відповідальною за наслідки своїх дій, за майбутнє своєї країни і світової спільноти в цілому.

Головним законом світового розвитку з початку XXI століття стала глобалізація з її об’єктивними і закономірними процесами – інтеграція, глобалізація розвитку, глобальна трансформація, концентрація управління тощо. Для усіх без винятку країн це відкриває нові перспективи, до того ж, несе і нові загрози. Не може залишитися збоку цих процесів і Україна. Перебування на межі двох великих просторів цивілізації (європейського та євразійського) вона є визначальним чинником її політичної долі. Вибір зовнішньополітичного вектора, а відповідно і стратегії національної безпеки для України зумовлює актуальність статті. Процеси глобалізації вивчали багато дослідників [3-5]. Ці

питання стали викликом для більшості національних держав, незважаючи на їх просторове розміщення, рівень політичного та економічного розвитку. Концепція глобалізації в сучасній політології є одним з найпопулярніших інструментів аналізу міжнародних процесів. У процесі проведення глобальної політики нівелюються протиріччя міжнародних відносин у військово-політичній, економічній, інформаційній та інших сферах. Серед них – протиріччя, пов’язані з подоланням економічної відсталості країн, що розвиваються, закріпленням їх суверенітету і рівноправ’я. Спільними зусиллями долаються негативні наслідки діяльності керівників окремих держав з метою усунення можливості виникнення глобальних економічних, енергетичних і екологічних катастроф.

Ще один вид інформаційного тиску на національний інформаційний простір, зумовлений свідомою інформаційною діяльністю, спрямованою на реалізацію власниками могутніх інформаційних арсеналів, технологічних, економічних, політичних та інших завдань, пов’язаний з головною метою – досягти домінування/переваги в глобальному масштабі. На сьогодні цей вид інформаційного тиску посилюється зі зростанням влади транснаціональних компаній над державами, націями, цілими регіонами сучасного суспільства. На інформаційному рівні він виявляється в інформаційній експансії у систему інформаційних баз, що сприяє реалізації спочатку економічних, а потім політичних та інших цілей. Таким чином, послаблення позицій у сфері інформаційного суверенітету веде до безпосередніх втрат у суверенітеті національному взагалі.

Одним з найбільш перспективних методів ведення сучасної війни є інформаційна війна [12], а саме – методи інформаційного та психологічного впливу на індивідуальну, групову і громадську свідомість (підсвідомість). Реалізація подібних методів в інформаційну епоху вимагає перегляду на державному рівні ключових підходів до проведення зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема інформаційній. На інформаційному рівні при цьому мова йде про чітко спрямовані інформаційні операції, що мають на меті явний та прихований вплив на свідомість (підсвідомість) населення і зміст тієї частини інформаційних баз, яка перебуває постійно в суспільному обігу [2, 6].

Поряд із зазначеними вище проблемами потрібно мати на увазі й ті, що на сьогодні малопомітні в суспільній практиці - фактори

можливого зовнішнього інформаційного впливу (тиску) на систему загальнодержавних, національних та інших інформаційних баз (баз знань та даних). Вони пов'язані із зафіксованою на сьогодні "не вивченою, не визначеною і не вираженою" стратегією розвитку інформатизації в сучасному суспільстві (державі). Еволюціонуючи разом із громадським розвитком, політика і державне управління в різних культурах породили такий специфічний спосіб освоєння соціальної дійсності як *стратагемне мислення* та *критичне мислення*, які дають змогу:

а) розробити непрямий спосіб перемоги (досягнення бажаних цілей) в боротьбі (відстоюванні) за національні інтереси - *стратагемне мислення*;

б) реально оцінювати достовірність, точність або цінність наданої (отриманої) інформації, розвивати здатність шукати і знаходити фактори, причини та альтернативні точки зору, правильно сприймати ситуацію, що склалася, в цілому і змінити її свою користь (позицію) на основі вивіренних фактів та аргументів - *критичне мислення*.

Розглянемо сутність стратагемного та критичного мислення в концепті окремих питань забезпечення (збереження та розвитку) інформаційного суверенітету держави.

Присутні в усіх світових культурах і знаходячи відображення в усіх цивілізаціях, найбільшого розвитку стратагемне мислення (стратагемність) отримала в східній культурі, а саме в культурі Древнього Китаю [7].

Стратагемне мислення допускає наявність в діях окремих осіб, організацій і навіть держав прихованого підтексту, прихованих цілей, намірів і дій, які відрізняються від офіційно проголошених та декларованих. Термін "стратагема" має європейське походження, його виникнення зв'язують зі старогрецьким словом *strategema*, для позначення військової справи і військових хитрощів. Нині термін "стратагема" може бути використаний в декількох значеннях. У безпосередньо прикладному варіанті він означає військову хитрість або хитрість, прийом в політичній, економічній, інформаційній, злочинній діяльності, приватному житті тощо [7 - 9]. Китайські стратагеми не просто дають рецепти можливих дій. Вони визначають ту сферу, в якій знаходиться людина, ті моральні і соціальні норми, які вона наслідує або якими ти нехтуєш для досягнення мети. Китайські стратагеми визнають єдиний критерій істинності – ефективність своїх дій в боротьбі за владу та ресурси. При цьому не існує понять моральності, духовності, моралі як необхідних елементів іншої особи або діяльності. Існує

єдиний критерій – ефективність. Немає друзів і союзників, усі – вороги. Деякі вороги – явні, деякі – таємні (приховані) або потенційні. Моральність та інші духовні атрибути розглядаються як інструменти, якими людина повинна користуватися у своїх цілях, але зовсім не як норми, яким вона зобов'язана слідувати. Загальний принцип китайських стратагем – "Мета виправдовує засоби". Подібна практика була вироблена в умовах нескінченних війн, коли питання моральності і моралі стояли далеко не на першому місці. На першому місці було питання про виживання. Вижити можна було, економлячи та примножуючи власні ресурси, укладаючи вигідні союзи, підкорюючи слабкіших, уникаючи війн з сильнішими. Згідно Х. Зенгера стратагеми можуть відноситися до різних категорій: камуфляж (чимось правдоподібним); введення в оману (чимось помилковим); захоплення здобичі; блокада; отримання інформаційної переваги; спокушання та/або втеча [9].

Таким чином, під *стратагемним мисленням* розуміється різновид розумової діяльності людини, спрямованої на специфічне освоєння соціальної дійсності в умовах протистояння, заради досягнення інтересу (переваги, виграшу) за допомогою вироблення теорії, правил, технічних і конкретних прийомів досягнення стратегічної переваги в боротьбі та протистоянні за рахунок планування прихованої пастки, маневру, прийому, хитрощі тощо. У ширшому сенсі, стратагемне мислення є сукупністю розумових операцій, спрямованих на освоєння суспільно-політичної дійсності за допомогою планування стратегічних прийомів і системи "непрямих ходів", які застосовуються для досягнення прихованої мети, отримання переваги або перехоплення ініціативи в боротьбі.

У сучасному суспільстві гостро з'являється проблема маніпулювання людською свідомістю і впливу на людську поведінку, а застосування різноманітних маневрів та прийомів в усіх сферах громадської практики вимагає етико-моральної і ціннісної регуляції. Протиріччя між поширеним використанням, силою впливу, який має стратагемне мислення в політичній діяльності, з одного боку, та тотальною теоретичною неопрацьованістю, відсутністю осмислення цього явища, з іншого боку, і створює наукову та практичну проблеми, які необхідно оперативно вирішити.

Критичне мислення [10, 11, 13 - 16] є дуже важливим моментом у процесі

формування медіа-культури особистості, але необхідно відрізнити критичне мислення як здатність особистості до адекватного сприймання медіа-продукції від критичного настановлення щодо медіа-освіти та медіа-культури загалом. Багатьма авторами поняття “критичне мислення” визначається в межах когнітивної парадигми та на її засадах описуються основні методикі і технології його розвитку. Ознаками критичного мислення, на думку багатьох науковців (М. Вейнстайн, Т. Воропай, М. Кларін, М. Ліпман, Н. Кравченко, К. Мередит, Ч. Темпл, О. Тягло, М. Чошанов, Д. Халперн, Р. Пауль та ін.), є вміння досліджувати реальні виробничі та життєві ситуації; висувати різні варіанти розв’язання поставлених завдань, порівнювати, оцінювати, виявляти недоліки і переваги кожного з них, вибираючи оптимальний; приймати самостійні рішення та прогнозувати їх наслідки.

Важливими якостями критичного мислення є також уміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, з точки зору її достовірності, точності, корисності для розв’язання поставленої проблеми; обговорювати проблему, що розв’язується, чітко і продумано викладати власні думки, аргументовано доводити свою точку зору, уважно ставлячись до чужої та враховуючи її; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, виявляти і виправляти помилки в чужих розмірковуваннях та визнавати їх у своїх. Під медіа-освітою вітчизняні та зарубіжні фахівці (Л. С. Зазнобина, С. Телла, А. В. Кульок та ін.) розуміють освіту, орієнтовану на придбання цільовою аудиторією знань про комунікації і засоби масової інформації, використання засобів комунікацій для придбання різних знань та творчого самовираження, оцінку достовірності інформації, розвиток критичного мислення, співвідношення інформації та знання, уміння правильно організувати інформаційний процес, оцінити і забезпечити інформаційну безпеку. Найчастіше [10, 16] під критичним мисленням розуміють процес оцінки достовірності, точності або цінності будь-чого (насамперед, інформації, подій), здатність оцінки шукати і знаходити причини та альтернативні точки зору ситуації, що склалася, сприймати ситуацію в цілому і змінити свою життєву позицію на основі фактів та аргументів.

Критичне мислення ще називають логічним або аналітичним мисленням. Найчастіше навчені критичному мисленню люди прагнуть до однозначності визначень, класифікацій та поглядів на ту ж саму проблему, важливо, щоб вони навчилися розуміти, що відсутність однозначності часто не є недоліком

або проблемою, а навпаки – хорошою можливістю глибше проникнути в суть речей, більше дізнатися. Критичне мислення – розумне мислення рефлексії, сфокусоване на рішенні того, в що вірити та що треба робити (Джуді А. Браус, Давид Вуд). Це мистецтво думати про те, як ви думаєте, коли думаєте про те, щоб думати ясно, точно, чітко, осмислено, послідовно; мистецтво конструктивного скептицизму; мистецтво виявлення і подолання упереджень та одновимірності мислення; мистецтво цілеспрямованого і глибокого роздуму [15].

Д. Халперн пропонує [10] наступне визначення критичного мислення: “Використання таких когнітивних навичок і стратегій, які збільшують вірогідність отримання бажаного результату. Відрізняється зваженістю, логічністю і цілеспрямованістю. Інше визначення – спрямоване мислення”.

Найчастіше під критичним мисленням розуміють також процес оцінки достовірності, точності або цінності будь-чого, здатність оцінки шукати і знаходити причини та альтернативні точки зору, сприймати ситуацію в цілому, змінити свою позицію на основі фактів і аргументів. Для того, щоб насправді виховати людей нового покоління, навчити їх творити, бути креативними (творчими) і незалежними, необхідно розвивати схильності людини до спостереження та аналізу реальної дійсності. У результаті у людини повинні формуватися наступні медіа-освітні уміння: уміння знаходити інформацію в різних джерелах; систематизувати її за заданими ознаками; включати інформацію в систему сформованих систем знань, використовувати ці знання при сприйнятті і критичному осмисленні інформації; навички інтерпретувати інформацію, розуміти її суть, адресну спрямованість (визначену цільову аудиторію), мету інформування; переводити візуальну інформацію у вербальну знакову систему і навпаки; чітко формулювати те, що упізнали з мультимедійного інформаційного джерела; приймати особову позицію по відношенню до прихованого змісту, аргументувати власні висловлювання, знаходити помилки в отримуваній інформації та аргументовано вносити пропозиції з їх виправлення; сприймати альтернативні точки зору та висловлювати обґрунтовані аргументи “за і проти” кожній з них; встановлювати асоціативні і практично доцільні зв’язки між інформаційними повідомленнями; вичленять головне в інформаційному повідомленні, відрізнити його від “білого (інформаційного)

шуму”; самостійно трансформувати, представляти інформацію (у мережі Інтернет, соціальних мережах, в друкованому виданні, в презентації та ін.); видозмінювати її обсяг, форму, знакову систему, носій тощо.

Д. Кластер виділяє п'ять аспектів, що відрізняють критичне мислення від інших його типів [10]:

1. Критичне мислення є мислення самостійне.

2. Інформація є відправною, а зовсім не кінцевим пунктом критичного мислення. Знання створює мотивування, без якого людина не може мислити критично.

3. Критичне мислення розпочинається з постановки питань і з'ясування проблем, які треба розв'язати. Критичне мислення прагне до переконливої аргументації.

4. Критичне мислення є мислення соціальне. Чи треба і чи можна цілеспрямовано формувати критичне мислення? (На це питання з усією певністю відповів Д. Дьюї на початку минулого століття. На його думку, головне, чим повинні займатися освітні установи будь-якого типу, – це навчати людей думати).

5. Критичне мислення завжди прагне до знання, бо усі єднальні думки, що вибудовуються в нитку роздуму і міркування, спираються на відоме знання, досвід і “заглядають” в невідоме. Критичне мислення завжди означає певну міру упевненості, але упевненості, ґрунтованій на фактах.

Критичне мислення іноді називають спрямованим мисленням, оскільки воно спрямоване на отримання бажаного результату. Д. Кластер застерігає від спроби деяких людей ототожнювати критичне мислення з такими розумовими процесами, як запам'ятовування, розуміння і творче, інтуїтивне мислення. При усій значущості розвитку пам'яті запам'ятовування не є мислення. Розвиток інтелекту більшою мірою пов'язаний не з експлуатацією пам'яті, а з розвитком самостійного мислення. Як вважає автор, не є мисленням і розумінням, це лише одно з попередніх умов критичного мислення.

Д. Халперн пропонує [10]: наступний алгоритм формування критичного мислення: 1. Яка мета? 2. Що відоме? 3. Що робити? 4. Чи досягнута мета?

1. Яка мета цієї пізнавальної діяльності? Цілі можуть включати вибір одного з варіантів рішення, вироблення рішення за відсутності варіантів; узагальнення інформації; оцінку надійності аргументів; оцінку ймовірного розвитку подій; перевірку достовірності джерела інформації; кількісну оцінку невизначеності.

2. Що відоме? Це відправний пункт спрямованого або критичного мислення. Цей етап також включає знаходження недостатньої інформації.

3. Що робити? Які навички мислення дають змогу досягти поставленої мети? Знання того, як добратися від початкової до кінцевої точки маршруту - рушійна сила критичного мислення. Тут якраз і передбачається використання сформованих раніше інтелектуальних умінь.

4. Чи досягнута поставлена мета? Точність при виконанні завдань є вирішальним чинником успіху. Чи має сенс прийняте рішення? Для чого?

Сьогодні на території нашої держави здійснюється психологічний тиск з боку іноземних та вітчизняних засобів масової інформації, що ведуть так звану “інформаційну війну” проти України, з метою поширення неправдивих відомостей про події, що дійсно відбуваються в державі, розпалювання міжнародної ворожнечі. Таким чином, виникла необхідність розроблення комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення нормативно-правового забезпечення та попередження й нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері, зокрема:

розроблення законопроектів про внесення змін до деяких законів України щодо протидії інформаційній (інформаційно-психологічній) агресії іноземних держав, передбачивши, зокрема, визначення реального стану результатів негативного інформаційного (інформаційно-психологічного) впливу та механізму оперативної протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на різні категорії цільової аудиторії;

розроблення і впровадження комплексних заходів організаційного, інформаційного та роз'яснювального характеру щодо всебічного висвітлення заходів з реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки і посилення контролю за додержанням законодавства з питань інформаційно-психологічної та кібернетичної безпеки України;

використання та розвиток стратегічного і критичного мислення як основи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки людини (громадянина) від негативного інформаційно-психологічного впливу;

вжиття заходів щодо забезпечення поширення у світі об'єктивних відомостей про суспільно-політичну ситуацію в Україні,

зокрема, шляхом створення відповідного медіа-холдингу для підготовки та розповсюдження у світі якісного конкурентоздатного інформаційного продукту.

Висновки.

1 Внаслідок цілеспрямованої інформаційної діяльності країн однієї на іншу і недостатній увазі до формування та реалізації власної державної інформаційної політики (просуванню позитивного іміджу країни за кордоном, оперативна протидії негативним зовнішнім інформаційно-психологічним впливам тощо), захист інформаційного простору, індивідуальної свідомості громадян, масової свідомості народу, є одними з найбільш гострих питань національної безпеки будь-якої держави та є основою збереження та розвитку її інформаційного суверенітету.

2. Інформаційний суверенітет, перефразовуючи відомий вислів, вартий чогось лише за умови, коли він може бути надійно захищеним і сьогодні можна констатувати, що ефективні технічні й всі інші засоби для його забезпечення в територіальних рамках існуючих держав відсутні.

3. Для запобігання можливим загрозам та протиправним діям можуть бути різні заходи і засоби, починаючи від впровадження філософії глибоко усвідомленого відношення до проблеми інформаційної безпеки і захисту інформаційного простору, до створення глибокої, ешелонваної системи його захисту фізичними, апаратними, програмними і криптографічними засобами.

4. Засоби масової комунікації сприяють становленню самостійного, стратагемного та критичного мислення, сучасного світосприймання, естетичної свідомості, навичок художнього аналізу продукції медіа-мистецтва, розширюють необмежені інформаційні горизонти, роблять інформацію доступною для великого загалу користувачів. Важливим також є висвітлення для широкого загалу так званих технологій психологічного впливу, прихованих технологій маніпуляцій тощо.

5. Критичне мислення становить когнітивну аналітико-синтетичну здатність до поетапного аналізу, логічно-аргументованого судження щодо змісту та форми медіа-текстів, а також самостійність, незалежність мислення від існуючих стереотипів, результатом чого є формування власної позиції щодо будь-яких медіа-текстів. Стратагемне мислення передбачає оволодіння засобами психологічного захисту, що передбачає ґрунтовний аналіз інформації.

Прийняття та практична реалізація даних підходів, організаційних та методичних заходів, закріплення стратагемного та критичного

мислення в концепті збереження та розвитку інформаційного суверенітету в умовах негативного інформаційного впливу позитивно вплине на забезпечення інформаційної безпеки держави, сприятиме захисту національного інформаційного простору та інформаційного суверенітету України.

Подальші дослідження слід присвятити аналізу та змісту конкретних заходів забезпечення інформаційного суверенітету держави, інших видів національної безпеки, включаючи інформаційний, економічний, екологічний, оборонний та інші аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про інформацію” від 13.01.2011 № 2938-VI (із змінами).
2. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 154 с.
3. Горовий В. Інформаційний суверенітет у контексті сучасної інформатизації // Інформаційний суверенітет в умовах глобалізації. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Siaz/Nauk_works/inform-suvernitet-global.pdf. – С. 9–10.
4. Надольний І. Трансформація культурного потенціалу особистості в контексті глобалізаційних парадигм / Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали науково-практичної конференції / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князєва. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – С. 61.
5. Кравчук М. Концептуальна еволюція теорій глобалізації // Політичний менеджмент. – 2003. - № 2. – С. 122.
6. Петраков С. І. Моделі державного регулювання інформаційної сфери: закордонний досвід // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харк. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2011. – № 1(39). – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/index.html>.
7. А. И. Воеводин. Стратагеми - стратегії війни, маніпуляції, обману. – М.: Видавництво група “Эт Сетера”, 2004.
8. Стратагеми - оружие информационных атак. В. Боршевич, В. Тудос. [Электронный ресурс] - E-mail: owl@dekart.com.
9. Х. фон Зенгер. Стратагеми. Про китайське мистецтво жити і виживати. – М.: Ексмо, 2004. – Т. 1-2.
10. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб: Питер, 2000. – 512 с.
11. Алексеева И. Ю. Критическое мышление как фактор информационной безопасности /

- И. Ю. Алексеева. – [Электронный ресурс]: <http://www.isn.ru/index09.shtml>.
12. Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) [Текст] / В.Г. Крысько / Под общ. ред. А. Е. Тараса. – Минск: Харвест, 1999. – 448 с.
13. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. — М. : Издательский центр “Академия”, 2007. — 368 с.
14. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления [Текст] / Д. Дьюи / Перевод с англ. Н. М. Никольской. – М.: Лабиринт, 1999. – 189 с.
15. Paul R., Binker A. Critical thinking Handbook. Sonoma State Uni., 1987.
16. Астахова Л. В., Харлампьева Т. В. Критическое мышление как средство обеспечения информационно-психологической безопасности личности: Монография / Под научн. ред. Л. В. Астаховой. - М.: РАН, 2009. – 136 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2016

Рогов П. Д., к.т.н.;

Ворович Б. А., к.воен.н., доцент;

Бутенко Н. Ф.

Центр военно-стратегических исследований Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского, Киев

Роль стратагемного и критического мышления относительно сохранения и развития информационного суверенитета государства

Резюме. В статье рассмотрена роль и механизмы использования стратагемного и критического мышления для сохранения и развития информационного суверенитета и информационной безопасности государства.

Ключевые слова: информационный суверенитет, стратагемное мышление, критическое мышление.

P. Rogov, Ph.D;

B. Vorovicy, Ph.D;

N. Butenko

Center for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernykhovskij, Kyiv

Role of stratagem and critical thought in relation to maintenance and development of informative sovereignty of the state

Resume. The article the role and mechanisms of the use of stratagem and critical thought is considered for maintenance and development of informative sovereignty and informative safety of the state.

Keywords: information sovereignty, stratagem thinking, critical thinking.